

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

ระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วนผสมในร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
ฉบับปฏิรูป

จัดทำโดย พลเอกเลิศรัตน์ รัตนวานิช
รหัส ๔๘๐๓๒๗

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๓
วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วนผสมในร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปฏิรูป

พลเอกเลิศรัตน์ รัตนวานิช^[1]

บทคัดย่อ

บทคัดย่อหรือสาระสังเขป

คณะกรรมการการยกร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งโดยประธานสภาปฏิรูปแห่งชาติ เมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน 2557 ได้จัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปแรกแล้วเสร็จและส่งให้สภาปฏิรูปแห่งชาติพิจารณาเป็นครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ 22 สิงหาคม 2558 ในร่างรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปนี้ได้ให้ความสำคัญต่อการออกแบบโครงสร้างของสถาบันการเมืองและการสร้างนักการเมืองและพรรคการเมืองที่ดีเพื่อเป็นสถาบันหลักในการพัฒนาระบบประชาธิปไตยของประเทศให้ก้าวหน้าและนำชาติไปสู่ความสามัคคีปรองดอง เจริญก้าวหน้าสืบต่อไป โดยคณะกรรมการการยกร่างรัฐธรรมนูญยังคงเลือกรูปแบบระบบรัฐสภาแบบสภาคู่ (Bicameral Parliamentary System) ประกอบด้วย สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา ในส่วนของสภาผู้แทนราษฎรได้นำระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วน (Mixed System) มาใช้เป็นครั้งแรก ระบบการเลือกตั้งนี้นำข้อดีของระบบคะแนนเสียงข้างมาก สำหรับสมาชิกสภาแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง และระบบตัวแทนแบบสัดส่วน (บัญชีรายชื่อ) มารวมกัน การใช้ทั้งสองระบบผสมกัน เป็นระบบที่การคัดสรรผู้ชนะขึ้นอยู่กับสัดส่วนคะแนนเสียงที่พรรคการเมืองได้รับจากระบบบัญชีรายชื่อ โดยคะแนนจากบัญชีรายชื่อของพรรคจะถูกนำไปชดเชยให้สัดส่วนที่เสียไปของพรรคในระดับเขต ข้อดีของระบบเลือกตั้งแบบสัดส่วนผสม คือ เป็นรูปแบบการเลือกตั้งที่ต้องการให้สภาสะท้อนเจตนารมณ์ความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

คำสำคัญ ระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วนผสม

^[1] พลเอกเลิศรัตน์ รัตนวานิช จบการศึกษาปริญญาโทจาก Massachusetts Institute of Technology (MSCE) และ University of Southern California (MSSM) เคยดำรงตำแหน่งเสนาธิการทหารและสมาชิกวุฒิสภา ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง สมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ ที่ปรึกษาและโฆษกกรรมการการยกร่างรัฐธรรมนูญ และประธานกรรมการบริหารสถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ (องค์การมหาชน)

ระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วนผสมในร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปฏิรูป

ระบบการเลือกตั้งระบบใดระบบหนึ่ง ไม่อาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสถาบันการเมืองลักษณะเดียวกันในรัฐแต่ละรัฐได้ แม้ว่ารัฐส่วนใหญ่จะมีประสบการณ์ที่คล้ายคลึงกัน แต่ผลของระบบการเลือกตั้งแต่ละระบบขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมและบริบทของการเมืองของรัฐที่นำระบบการเลือกตั้งนั้นไปใช้เป็นสำคัญ ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อระบบการเลือกตั้งของรัฐแต่ละรัฐ เช่น โครงสร้างทางสังคม ค่านิยมของประชาชน ศาสนา ชาติพันธุ์ เชื้อชาติ ภูมิภาค ภาษา หรือชนชั้น เป็นต้น การออกแบบระบบการเลือกตั้งของไทย จึงต้องพิจารณาก่อนว่าบริบททางสังคมและการเมืองของราชอาณาจักรไทยควรมีต่อนิติบัญญัติกับฝ่ายบริหารที่มีลักษณะแบบใด และระบบการเลือกตั้งระบบใดที่จะเอื้อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้มากที่สุด (ผนวก ก)

คณะกรรมการการร่างรัฐธรรมนูญ ได้กำหนดให้ใช้ระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วนผสม (Mixed System) หรือรู้จักกันโดยทั่วไปว่า ระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วนที่มีสมาชิกแบบผสม (Mixed Member Proportional: MMP) ไว้ในร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปฏิรูป^[1] ระบบนี้สมาพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันเริ่มใช้เป็นประเทศแรกเมื่อ พ.ศ.2492 และต่อมามีอีก 8 ประเทศที่นำระบบเลือกตั้งนี้ไปใช้ บทความนี้มุ่งหมายที่จะชี้ให้เห็นถึงการนำระบบ MMP มาประยุกต์ใช้กับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประเทศไทย ซึ่งหากร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้มีผลบังคับใช้ก็จะนับเป็นครั้งแรกของประเทศไทยที่ใช้ระบบการเลือกตั้งแบบ MMP

1. บททั่วไป

ประเทศไทยได้ใช้ระบบการเลือกตั้งมาแล้วหลายรูปแบบ ทั้งแบบแบ่งเขตเรียงเบอร์ แบบแบ่งเขตเบอร์เดียว แบบมีและไม่มีบัญชีรายชื่อ แบบบัญชีรายชื่อเดียวและแบบบัญชีสัดส่วน ซึ่งการเลือกตั้งสองแบบนี้เริ่มใช้มาตั้งแต่รัฐธรรมนูญปี 2540 นอกจากนี้ยังมีเงื่อนไขอื่นๆ เช่น แบบกำหนดและไม่กำหนดให้ผู้สมัครต้องสังกัดพรรคการเมือง แบบควรวรมพรรคได้และห้ามควรวรมพรรคที่มีผู้แทนเข้าด้วยกัน กับแบบให้ผู้แทนเปลี่ยนพรรคได้และห้ามเปลี่ยนพรรคสังกัด ต้องยอมรับว่าไม่มีระบบการเลือกตั้งใดหรือข้อกำหนดใดจะสมบูรณ์แบบที่สุด การจะเลือกใช้ระบบเลือกตั้งใด จึงเป็นความท้าทายในการยกร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งต้องคำนึงถึงบริบทต่างๆ เพื่อออกแบบระบบการเลือกตั้งที่เหมาะสมกับประเทศไทยให้มากที่สุด

2. ระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วนผสมของไทย

คุณลักษณะและองค์ประกอบของระบบการเลือกตั้ง

ระบบการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตยมีคุณลักษณะและองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญ ดังนี้

- (1) มีการจัดการเลือกตั้งที่สุจริต เที่ยงธรรม และสม่ำเสมอ
- (2) ทุกคะแนนเสียงมีคุณค่าเท่าเทียมกัน
- (3) สะท้อนเจตจำนงของเสียงข้างมาก
- (4) ผลประโยชน์ของเสียงข้างน้อยได้รับการพิจารณา
- (5) สิทธิในการเลือกตั้งเป็นของประชาชนอย่างเสมอภาคและทั่วถึง
- (6) มีระบบการลงคะแนนเสียงที่น่าเชื่อถือและประชาชนสามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวก

[1] คณะกรรมการการร่างรัฐธรรมนูญ, 2558, ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับวันที่ 22 สิงหาคม 2558, ฝ่าละอองธุลีพระบาทคณะกรรมการการร่างรัฐธรรมนูญ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

ระบบเลือกตั้งแบบผู้แทนเขตและแบบบัญชีรายชื่อที่ประเทศไทยใช้ระหว่างปี 2540 จนถึงปี 2557 ซึ่งวางระบบโดยการ (ก) ตัดผู้แทนแบบบัญชีรายชื่อจากพรรคการเมืองที่ได้คะแนนเสียงน้อยกว่าร้อยละห้าออกไป และ (ข) ให้พรรคการเมืองที่ได้คะแนนเสียงมากกว่าร้อยละห้า ได้ผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อแยกต่างหาก จากจำนวนผู้แทนเขตเป็นหลักเกณฑ์ที่เรียกว่า “ผู้ชนะได้ทั้งหมด” (winner takes all) ซึ่งเป็นการ “เสริมพลัง” ให้แก่พรรคการเมืองพรรคใหญ่ เพราะเป็นธรรมชาติที่ผู้ลงคะแนนจะลงคะแนนให้พรรคเดียวกันทั้งในแบบเขตและแบบบัญชีรายชื่อ จึงทำให้พรรคการเมืองที่ได้คะแนนเสียงจากแบ่งเขตมากอยู่แล้ว ก็จะได้ผู้แทนในระบบบัญชีรายชื่อเพิ่มเติมเข้าไป และขณะเดียวกันเป็นการลดหรือกีดกันผู้แทนพรรคการเมืองขนาดกลางหรือขนาดเล็ก ซึ่งทำให้ประชาชนกลุ่มหนึ่งที่นิยมพรรคการเมืองขนาดกลางหรือเล็กไม่มีผู้แทนของตนเข้าไปนั่งในสภาผู้แทนราษฎรเลย

การที่ระบบเลือกตั้งที่คิดจำนวนผู้แทนจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตและบัญชีรายชื่อแยกกันนี้เองที่ทำให้ในสภามีผู้แทนจากพรรคการเมืองพรรคใหญ่เกินกว่าจำนวนแท้จริงที่ประชาชนต้องการผู้แทนจากพรรคการเมืองนั้นๆ (Over Representation) และปราศจากผู้แทนจากพรรคการเมืองพรรคเล็กทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริงยังมีประชาชนส่วนหนึ่งต้องการจะได้มีผู้แทนของตนอยู่ในสภาอยู่บ้าง (Under Representation) จึงเป็นระบบการเมืองแบบผู้แทนที่ไม่เป็นธรรม (Unfair Representation) เนื่องจากไม่มีผู้แทนของประชาชนทุกกลุ่มเข้าไปทำหน้าที่ ทำให้เกิดการเสียสมดุลในระบบการเมืองและนำไปสู่การเผด็จการทางรัฐสภาได้ในที่สุด

ระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วนผสมของไทย

คณะกรรมการการยกร่างรัฐธรรมนูญได้เลือกใช้ระบบการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบสัดส่วนผสมแทนแบบคู่ขนานที่ใช้มาตั้งแต่การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 ซึ่งระบบการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบสัดส่วนผสมนี้ สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกจำนวนไม่น้อยกว่าสี่ร้อยห้าสิบคนแต่ไม่เกินสี่ร้อยเจ็ดสิบคน โดยเป็นสมาชิกซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งจำนวนสามร้อยคนและสมาชิกซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยห้าสิบคนแต่ไม่เกินหนึ่งร้อยเจ็ดสิบคน การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง ให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งได้เขตละหนึ่งคน โดยจัดให้แต่ละเขตเลือกตั้งมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหนึ่งคน รวมทั้งสิ้นสามร้อยเขต

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ ให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีสิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกบัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งที่พรรคการเมืองจัดทำขึ้น โดยให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีสิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกบัญชีรายชื่อหนึ่งเพียงบัญชีเดียว ในกรณีที่บัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองใดได้คะแนนเป็นสัดส่วนที่ทำให้ได้รับการจัดสรรสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้ดำเนินการจัดสรรให้พรรคการเมืองนั้นเป็นจำนวนตามสัดส่วนนั้น โดยให้ผู้มีรายชื่อในบัญชีรายชื่อ ซึ่งได้รับคะแนนมากที่สุดเรียงไปตามลำดับ เป็นผู้ได้รับเลือกตั้ง

การกำหนดเขตเลือกตั้งสำหรับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบัญชีรายชื่อ ให้ใช้เขตพื้นที่ประเทศเป็นเขตเลือกตั้ง

การคิดคำนวณจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของแต่ละพรรคการเมือง

การคิดคำนวณเพื่อหาจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแต่ละพรรคการเมืองจะพึงมีได้ (ผนวก ข) มีวิธีการดังนี้

(1) ให้นำคะแนนจากบัญชีรายชื่อที่ทุกพรรคการเมืองได้รับมาคำนวณหาจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามสัดส่วนที่แต่ละพรรคการเมืองนั้นจะพึงมีได้ทั่วประเทศ

(2) ให้นำจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งที่แต่ละพรรคการเมืองได้รับเลือกตั้ง มาเทียบจำนวนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมดที่พรรคการเมืองนั้นจะพึงมีได้ตาม (1) เพื่อคำนวณหาจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อของแต่ละพรรคการเมือง

(3) ในกรณีที่จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่แต่ละพรรคการเมืองจะพึงมีได้ตาม (1) มีจำนวนมากกว่าจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่พรรคการเมืองนั้นได้รับเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งทุกเขตรวมกัน ให้เพิ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากบัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองนั้นจนเท่าจำนวนสัดส่วนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่คำนวณได้ตาม (1)

(4) ในกรณีที่จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่แต่ละพรรคการเมืองจะพึงมีได้ตาม (1) มีจำนวนเท่ากับหรือน้อยกว่าจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่พรรคการเมืองนั้นได้รับเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งทุกเขตรวมกัน ให้พรรคการเมืองนั้นมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเฉพาะที่ได้รับเลือกตั้งจากเขตเลือกตั้ง

(5) ในกรณีที่จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อที่คำนวณได้ตาม (3) รวมกันมากกว่าหนึ่งร้อยเจ็ดสิบคน ให้ปรับลดจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อของแต่ละพรรคลงตามสัดส่วนให้รวมกันเป็นหนึ่งร้อยเจ็ดสิบคน

การกำหนดเกณฑ์ขั้นต่ำสำหรับการได้รับเลือกตั้ง

เกณฑ์ขั้นต่ำ (Threshold) สำหรับการได้รับเลือกตั้งมีกำหนดทั้งสำหรับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งสองประเภท โดยผู้สมัครรับเลือกตั้งระบบแบ่งเขตเลือกตั้งจะต้องมีคะแนนเลือกตั้งมากกว่าคะแนนที่ไม่เลือกผู้ใด และบัญชีรายชื่อหนึ่งใดจะได้รับที่นั่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต่อเมื่อบัญชีรายชื่อนั้นได้รับคะแนนเลือกตั้งมากกว่าคะแนนที่ไม่เลือกบัญชีใด ตามที่บัญญัติไว้ในร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปฏิรูป มาตรา 110^[2]

“มาตรา 110 ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งและแบบบัญชีรายชื่อ จะเป็นผู้ซึ่งได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งหรือแบบบัญชีรายชื่อ ต่อเมื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นหรือบัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งบัญชียุคนั้นได้รับคะแนนเลือกตั้งมากกว่าคะแนนที่ไม่เลือกผู้ใดเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือไม่เลือกบัญชีใด

ในกรณีที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งผู้ใดได้คะแนนน้อยกว่าคะแนนเสียงที่ไม่เลือกผู้ใด ให้จัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ ในการเลือกตั้งครั้งหลังนี้ ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง จะเป็นผู้ซึ่งได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง ต่อเมื่อได้รับคะแนนเลือกตั้งไม่น้อยกว่าร้อยละยี่สิบของคะแนนเสียงของผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้ง ในกรณีที่ไม่มีผู้ใดได้รับคะแนนเลือกตั้งตามจำนวนดังกล่าว ให้ดำเนินการต่อไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา

^[2] คณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ, อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ 1, มาตรา 110

การคิดคำนวณเพื่อหาจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของแต่ละพรรคการเมืองจะพึงมีได้ตามวรรคหนึ่ง และวรรคสอง ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา”

ข้อบัญญัติอื่นๆ สำหรับการเลือกตั้งและสภาผู้แทนราษฎร

ข้อบัญญัติที่สำคัญสำหรับการเลือกตั้งและสภาผู้แทนราษฎร มีดังนี้

- (1) ผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง
 - (2) ในกรณีพรรคการเมืองส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ พรรคการเมืองนั้นต้องส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง จำนวนไม่น้อยกว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อด้วย
 - (3) สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลงเมื่อลาออกจากพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิก
 - (4) ในระหว่างอายุของสภาผู้แทนราษฎร จะมีการควรวรมพรรคการเมืองที่มีสมาชิกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมิได้
 - (5) ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งและบัญชีรายชื่อ จะได้รับเลือกตั้งต่อเมื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นหรือบัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งบัญชีนั้นได้รับคะแนนเลือกตั้งมากกว่าคะแนนที่ไม่เลือกผู้ใดเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือไม่เลือกบัญชีใด
- ข้อบัญญัติทั้งห้าประการนี้คณะกรรมการการร่างรัฐธรรมนูญได้กำหนดขึ้นเพื่อป้องกันมิให้เกิดปัญหาต่อระบบการเลือกตั้ง ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากการเอา رأดเอาเปรียบของบางพรรคการเมือง ที่มุ่งใช้ข้อกำหนดของการเลือกตั้งแบบสัดส่วนผสม ให้เป็นประโยชน์กับพรรคตัวเองในวิถีทางที่ไม่ชอบธรรม

3. บทสรุป

ระบบการเลือกตั้งแบบใหม่ช่วยสร้างสมดุลให้การเมืองไทย

ระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วนผสมที่นำมาใช้เป็นหลักในระบบเลือกตั้งตามร่างรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปจะส่งผลให้การเมืองมีความสมดุลเพิ่มขึ้นได้ กล่าวคือ

- (1) การใช้เกณฑ์คะแนนเสียงจากบัญชีรายชื่อเป็นหลักในการคำนวณจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่จะพึงมีของแต่ละพรรคการเมือง ถือว่าเป็นการให้ความสำคัญต่อทุกคะแนนของผู้ใช้สิทธิเลือกตั้ง เป็นการสะท้อนความนิยมที่แท้จริงของแต่ละพรรคการเมือง
- (2) การให้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้มีความรู้ความสามารถเข้าไปทำหน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติในสภาผู้แทนราษฎร
- (3) การเลือกตั้งในระบบใหม่นี้ช่วยให้พรรคการเมืองขนาดเล็กมีโอกาสเพิ่มมากขึ้นที่จะได้ที่นั่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสภาผู้แทนราษฎร ต่างจากในระบบเดิมซึ่งเป็นแบบคู่ขนาน
- (4) แนวโน้มการจัดตั้งรัฐบาลให้มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเกินกว่ากึ่งหนึ่งของสภาผู้แทนราษฎรและให้เป็นรัฐบาลที่มีเสถียรภาพ น่าจะเป็นรัฐบาลหลายพรรค ซึ่งจะช่วยให้รัฐบาลจะต้องรับฟังความคิดเห็นของพรรคร่วมรัฐบาลในการบริหารประเทศให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่เกิดสภาวะที่เรียกว่า เผด็จการทางรัฐสภา อันเป็นจุดอ่อนที่สำคัญของการเมืองไทยที่ผ่านมา
- (5) ระบบการเลือกตั้งแบบใหม่นี้จะเปิดโอกาสให้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถและเป็นตัวแทนของหลากหลายอาชีพเข้าสู่สภาได้มากกว่าการเลือกตั้งในระบบเดิม

(6) ได้กำหนดเกณฑ์ขั้นต่ำ (Threshold) สำหรับบัญชีรายชื่อ คือ การกำหนดว่าพรรคการเมืองหนึ่งจะมีสิทธิได้ที่นั่งตามสัดส่วนในการจัดสรรที่นั่ง ต้องมีคะแนนเสียงต่ำสุดมากกว่าคะแนนเสียงที่ไม่เลือกบัญชีรายชื่อใด เพื่อเป็นการตัดสิทธิการได้ที่นั่งจากบัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองขนาดเล็กออกไป ไม่ให้มีพรรคจำนวนมากเกินไปในสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งในหลายประเทศ เช่น สหพันธรัฐเยอรมันใช้เกณฑ์ขั้นต่ำที่ร้อยละห้า

ภาคผนวก ก^[3]

ระบบการเลือกตั้งหลักๆ ที่มีอยู่ทั่วไปในรัฐต่างๆ ทั่วโลก เช่น

1. ระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วนที่ใช้บัญชีรายชื่อ (List Proportional Representation System)

ระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วนที่ใช้บัญชีรายชื่อ เป็นระบบที่ให้พรรคการเมืองเสนอรายชื่อของผู้รับสมัครรับเลือกตั้งแก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในแต่ละเขตเลือกตั้งแบบเขตเดียวหลายเบอร์ ซึ่งผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีสิทธิลงคะแนนให้แก่พรรคการเมืองพรรคหนึ่ง โดยจำนวนผู้แทนราษฎรจะเป็นไปตามสัดส่วนของส่วนแบ่งคะแนนเสียงทั้งหมดที่พรรคการเมืองนั้นได้รับในเขตเลือกตั้ง ตามลำดับที่เรียงในบัญชีรายชื่อ

2. ระบบเลือกตั้งแบบเสียงข้างมาก (Majority or Plurality System)

ระบบการเลือกตั้งแบบคะแนนเสียงข้างมาก ใช้การลงคะแนนแบบเขตเดียวเบอร์เดียวโดยมีผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นศูนย์กลาง ผู้ลงคะแนนจะได้รับรายชื่อของผู้สมัครรับเลือกตั้งเพื่อที่จะเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งจำนวนหนึ่งคน ผู้แทนราษฎรในแต่ละเขตจึงเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ได้รับคะแนนเสียงจากการเลือกตั้งสูงกว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งคนอื่นๆ

3. ระบบการเลือกตั้งแบบเลือกตั้งสองรอบ (Two-Round System)

ลักษณะสำคัญของระบบการเลือกตั้งแบบเลือกตั้งสองรอบ คือ การจัดการเลือกตั้งสองครั้ง ซึ่งการจัดการเลือกตั้งรอบแรกกับรอบที่สองมักจะมีระยะเวลาห่างกันประมาณหนึ่งหรือสองสัปดาห์ การเลือกตั้งรอบแรกจัดขึ้นลักษณะเดียวกับการเลือกตั้งแบบคะแนนเสียงข้างมาก แต่ในกรณีที่ไม่มีผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดหรือพรรคการเมืองใดได้เสียงข้างมากเด็ดขาดในการเลือกตั้งรอบแรกก็จะมี การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งรอบที่สอง ผู้แทนราษฎรในแต่ละเขตจึงเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ได้รับเสียงข้างมากจากการเลือกตั้งรอบที่สอง

4. ระบบการเลือกตั้งแบบคู่ขนาน (Parallel System)

ระบบการเลือกตั้งแบบคู่ขนาน มีองค์ประกอบของการเลือกตั้งทั้งแบบสัดส่วนและแบบคะแนนเสียงข้างมาก แต่ระบบการเลือกตั้งแบบคู่ขนานจะไม่มีการชดเชยความไม่เป็นสัดส่วนของการเลือกตั้งแบบคะแนนเสียงข้างมาก โดยผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะได้รับบัตรเลือกตั้งใบเดียวซึ่งใช้ลงคะแนนให้ทั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งและพรรคการเมือง หรืออาจได้รับบัตรเลือกตั้งสองใบโดยใบหนึ่งใช้เลือกผู้แทนในระบบเสียงข้างมากและอีกใบหนึ่งใช้เลือกผู้แทนในระบบสัดส่วน

5. ระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วนที่มีสมาชิกแบบผสม (Mixed System)

ระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วนที่มีสมาชิกแบบผสม เป็นระบบการเลือกตั้งที่นำข้อดีของระบบคะแนนเสียงข้างมากและระบบตัวแทนแบบสัดส่วนมารวมกันโดยมีระบบการเลือกตั้งสองระบบที่ใช้สูตรต่างกัน ดำเนินการควบคู่กันไป ทำให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งคนเดียวกันมีสิทธิลงคะแนนให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้งภายใต้ระบบทั้งสอง ซึ่งผลการเลือกตั้งจากทั้งสองระบบจะมีการเชื่อมโยงกันโดยการจัดสรรที่นั่ง ผลการเลือกตั้งในส่วนของระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วนขึ้นอยู่กับผลการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตของระบบคะแนนเสียงข้างมากเพื่อชดเชยความไม่เป็นสัดส่วน

ทั้งนี้ ความแตกต่างของระบบการเลือกตั้งในระบบต่างๆ จะมีผลกระทบต่อลักษณะความเป็นตัวแทนของผู้แทนราษฎรในสภา บทบาทที่สำคัญประการหนึ่งของระบบการเลือกตั้ง จึงเกี่ยวข้องกับ การจัดการความขัดแย้งและความตึงเครียดในสังคม ยกตัวอย่างเช่น การใช้ระบบการเลือกตั้งเป็นมาตรการการส่งเสริมการเป็นตัวแทนของชนกลุ่มน้อยหรือผู้ด้อยโอกาส และการใช้ระบบการเลือกตั้งเป็นมาตรการส่งเสริม

[3] สำนักกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2557, วารสารจตุลนิตี, กลุ่มงานการพิมพ์ สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา

ให้พรรคการเมืองมีความเข้มแข็ง เป็นต้น ในกรณีที่ประชาชนส่วนใหญ่มีความเห็นว่าระบบการเลือกตั้งขาดความเที่ยงธรรม ไม่เอื้อให้ประชาชนกลุ่มต่างๆ มีตัวแทนในรัฐสภาเพื่อมีส่วนร่วมในกระบวนการนิติบัญญัติ หรือฝ่ายค้านรู้สึกว่าการเมืองของตนไม่มีโอกาสชนะการเลือกตั้งในอนาคตแล้ว ชนกลุ่มน้อย ผู้ด้อยโอกาส ในสังคม หรือพรรคการเมืองฝ่ายค้าน อาจรู้สึกว่าการเลือกตั้งจำเป็นต้องใช้วิธีการที่ไม่เป็นประชาธิปไตย เช่น การเผชิญหน้า หรือการใช้ความรุนแรง เป็นต้น การเลือกรูปแบบการเลือกตั้งจึงเป็นตัวกำหนดการลงคะแนนที่มีผลกระทบต่ออย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ต่อชนกลุ่มน้อยและกลุ่มผู้ด้อยโอกาส การศึกษาเปรียบเทียบข้อดีและข้อเสียของระบบการเลือกตั้งระบบต่างๆ ตามตารางเปรียบเทียบแนบท้ายนี้

ตารางเปรียบเทียบข้อดีและข้อเสียของระบบการเลือกตั้ง

ระบบการเลือกตั้ง	ข้อดี	ข้อเสีย
ระบบการเป็นตัวแทนแบบสัดส่วนที่ใช้บัญชีรายชื่อ	- ความเป็นสัดส่วน - การรวมตัวแทนของประชาชนจากทุกฝ่าย - การเป็นตัวแทนของเสียงข้างน้อย - คะแนนสูญเปล่ามีน้อย - ผู้แทนสตรีมีโอกาสดำเนินการเลือกตั้งง่ายขึ้น - ไม่มีความจำเป็นในการปักปันเขต - ไม่จำเป็นต้องมีการเลือกตั้งซ่อม - สะดวกในการใช้สิทธิออกเขต - จำกัดการเติบโตของภูมิภาคที่มีพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียว - อัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งมักสูงกว่า	- ขาดความเป็นตัวแทนทางภูมิศาสตร์ - ประเด็นความรับผิดชอบทางการเมือง - ขาดการสนับสนุนผู้นำฝ่ายบริหารจากฝ่ายนิติบัญญัติ - การเกิดรัฐบาลผสมหรือรัฐบาลเสียงข้างน้อยมักเกิดขึ้นง่ายกว่า - ทำให้พรรคการเมืองมีอำนาจมากขึ้น - อาจนำไปสู่การมีพรรคการเมืองที่มีความคิดสุดโต่ง
ระบบคะแนนเสียงข้างมาก	- ความเป็นตัวแทนทางภูมิศาสตร์เด่นชัด - ทำให้เกิดความรับผิดชอบทางการเมืองได้ง่ายขึ้น - ง่ายต่อการทำความเข้าใจ - ให้ผู้ลงคะแนนมีการเลือกที่ชัดเจน - ส่งเสริมให้พรรคฝ่ายค้านดำเนินการได้อย่างสอดคล้องกัน	- กีดกันพรรคเสียงข้างน้อยออกไป - กีดกันชนกลุ่มน้อยออกไป - กีดกันสตรีออกไป - มีคะแนนเสียงสูญเปล่ามาก - มักจะต้องมีการเลือกตั้งซ่อม - ต้องมีการปักปันเขตเลือกตั้ง - การจัดให้มีการเลือกตั้งนอกเขตทำได้ยาก

ระบบการเลือกตั้ง	ข้อดี	ข้อเสีย
	- กีดกันพรรคการเมืองที่มีความคิดสุดโต่งออกไปได้ - เอื้อให้ผู้ลงคะแนนสามารถเลือกได้ระหว่างผู้สมัคร - มีการสนับสนุนผู้นำฝ่ายบริหารจากฝ่ายนิติบัญญัติ - มีโอกาสมากกว่าที่จะได้รัฐบาลเสียงข้างมากในรัฐสภา	
ระบบคูขนาน	- การรวมตัวแทนของประชาชนทุกฝ่าย - การเป็นตัวแทนของเสียงข้างน้อย - มีการแบ่งแยกระหว่างพรรคการเมืองน้อยกว่าระบบการเป็นตัวแทนแบบสัดส่วนการใช้บัญชีรายชื่อ - อาจเป็นทางเลือกที่ตกลงกันได้ง่ายกว่าทางเลือกอื่น - ทำให้เกิดความรับผิดชอบทางการเมืองได้ง่ายขึ้น - คะแนนเสียงสูญเปล่าเล็กน้อย	- เป็นระบบซับซ้อนยุ่งยาก - ต้องมีการปักปันเขตเลือกตั้ง - มักจะต้องมีการเลือกตั้งซ่อม - อาจทำให้ผู้แทนราษฎรแบ่งออกเป็นสองชนชั้น - การลงคะแนนเชิงยุทธศาสตร์ - จัดการให้มีการลงคะแนนนอกเขตได้ยากกว่าระบบการเป็นตัวแทนแบบสัดส่วนที่ใช้บัญชีรายชื่อ - ไม่มีหลักประกันความเป็นสัดส่วนโดยรวม
ระบบสัดส่วนที่มีสมาชิกแบบผสม	- ความเป็นสัดส่วน - การรวมตัวแทนประชาชนจากทุกฝ่าย - มีความเป็นตัวแทนทางภูมิศาสตร์ - ทำให้เกิดความรับผิดชอบทางการเมืองได้ง่ายขึ้น - คะแนนเสียงสูญเปล่าเล็กน้อย - อาจเป็นทางเลือกที่ตกลงกันได้ง่ายกว่าทางเลือกอื่น	- เป็นระบบซับซ้อนยุ่งยาก - ต้องมีการปักปันเขตเลือกตั้ง - มักจะต้องมีการเลือกตั้งซ่อม - อาจทำให้ผู้แทนราษฎรแบ่งออกเป็นสองชนชั้น - จัดการให้มีการลงคะแนนนอกเขตได้ยากกว่าระบบการเป็นตัวแทนแบบสัดส่วนที่ใช้บัญชีรายชื่อ

ผนวก ข

ตัวอย่างการจัดสรรที่นั่ง สส.แบบสัดส่วนผสม (MMP)				
พรรค	คะแนนแบบสัดส่วนและ จำนวน สส.ที่ควรได้ (คน)	สส.แบบแบ่งเขต ที่ได้รับเลือก	สส.แบบสัดส่วน ได้รับจัดสรร	รวม สส. ทุกประเภท
ก.	50% (225)	127	98	225
ข.	20% (90)	73	17	90
ค.	10% (45)	33	12	45
ง.	18% (81)	47	34	81
จ.	2% (9)	20	0	20 (เกิน11)
รวม	100% (450)	300	161	461
หมายเหตุ (1) สส.แบบแบ่งเขตมี 300 คน สส.แบบสัดส่วนมี 150 คน รวม 450 คน		(2) จำนวน สส.ทั้งสองประเภทคำนวณได้จำนวน 461 คน เกิน จาก จำนวน สส.ที่ควรมี 11 คน เนื่องจากพรรค จ.ได้ที่นั่ง สส.แบบ แบ่งเขต 20 ที่นั่ง มากกว่าจำนวนที่ควรได้อยู่ 11 คน จึงเป็นส่วนเกิน		

บรรณานุกรม

คณะกรรมการการยกร่างรัฐธรรมนูญ, 2558, ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับวันที่ 22 สิงหาคม 2558, สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

สำนักกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2557, วารสารจลนิตี, ปีที่ 11 ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน - ธันวาคม พ.ศ.2557, พิมพ์ครั้งที่ 1, กลุ่มงานการพิมพ์ สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา